

АНОТАЦІЯ

Чжан Ювень. Формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі педагогіки за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, 2020.

Дисертація присвячена дослідженню теорії та практики реалізації процесу формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. Проведене дослідження спрямоване на розв'язання низки виявлених суперечностей, наявних у сучасній педагогічній теорії та практиці, зокрема: між потребою української держави в підготовці компетентних фахівців, здатних успішно взаємодіяти з носіями інших культур в умовах глобалізованого суспільства, та недостатнім рівнем сформованості полікультурної компетентності у випускників вищої школи; між формулюванням китайськими вченими актуальних для сьогодення теоретичних положень про формування цієї компетентності у студентів та незадовільним рівнем осмислення й узагальнення даних положень для можливості їх впровадження в українських університетах; між наявністю передового досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР та відсутністю інформаційно-методичного забезпечення його творчого застосування в освітньому процесі українських університетів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше:

– з'ясовано ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів; проаналізовано й систематизовано теоретичні положення науковців про формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР;

– на основі зіставлення й узагальнення точок зору різних учених визначено суть, структуру та зміст зазначеної компетентності у студентів сучасних університетів;

– шляхом проведення порівняльного аналізу практики формування полікультурної компетентності студентів в університетах України та Китаю виявлено загальні й особливі характеристики цих процесів;

– визначено перспективні напрями творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності в умовах українських університетів.

Дістали подальшого розвитку педагогічні ідеї щодо форм, методів, засобів формування полікультурної компетентності студентів у сучасних університетах.

До наукового обігу введено значну кількість (69) невідомих та маловідомих джерел, пов'язаних із формуванням полікультурної компетентності студентів китайських університетів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що узагальнені теоретичні ідеї й систематизований досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР, сформульовані автором теоретичні положення та висновки можуть стати в пригоді для підвищення ефективності зазначеного процесу в українських закладах вищої освіти.

Одержані під час проведення наукового пошуку результати впроваджено в освітній процес Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-854 від 24.10.2019), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 0501-218 від 25.10.2019), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/994 від 28.10.2019).

Матеріали та висновки проведеного дослідження можуть бути використані для укладання підручників, навчально-методичних посібників, оновлення змісту лекційних, семінарських та практичних занять з педагогіки,

історії педагогіки та порівняльної педагогіки; у системі підвищення кваліфікації викладацьких кадрів.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів дослідження, наведено відомості про їх апробацію та впровадження.

У першому розділі наукової роботи «Історіографія досліджуваної проблеми» окреслено історіографію визначеної проблеми, представлено результати історіографічного аналізу джерельної бази дослідження проблеми формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

Джерельну базу дослідження складають: міжнародні документи з питань полікультурності; нормативні документи, що регламентують освітній процес у КНР та Україні; монографії з окресленої проблеми китайських, українських та західних учених; статті, опубліковані в періодичних виданнях КНР та України; матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з досліджуваної проблеми; фонди бібліотек; довідкові видання; навчальні плани та програми навчальних дисциплін, що викладають в університетах КНР та України, плани позааудиторної роботи зі студентами університетів; матеріали мережі Інтернет з окресленої проблеми.

У другому розділі «Теоретичні питання формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів» проаналізовано стан розробленості окресленої проблеми в наукових працях китайських учених, представлено термінологічне поле дослідження, визначено структуру та зміст полікультурної компетентності студентів в китайській науковій думці.

За результатами наукового пошуку встановлено, що різні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів знаходяться в центрі уваги багатьох науковців. Зокрема, учені висловили свої точки зору щодо формування цієї компетентності шляхом реалізації різних моделей здійснення полікультурної освіти в університетах КНР, проаналізували можливості формування полікультурної компетентності

майбутніх фахівців засобами іноземної мови, висвітлили особливості формування цієї компетентності в обдарованих студентів тощо. Водночас у дисертації узагальнено виявлені китайськими вченими певні недоліки в дослідженні порушеної проблеми, зокрема такі: наявність у науковців різних уявлень про суть, структуру, зміст полікультурної компетентності, шкали її оцінювання, що значно ускладнює процес розробки цілісної концепції формування цієї компетентності у студентів; нерозуміння деякими авторами відмінностей між загальнокультурною, полікультурною та полікультурною комунікативною компетентностями; теоретичним фундаментом для вивчення китайськими вченими проблеми формування полікультурної компетентності студентів у КНР є західні наукові праці, унаслідок цього в дослідницькому процесі недостатньо враховуються ментальні особливості китайської молоді. Наведені міркування доводять доцільність продовження наукового пошуку у визначеному напрямі.

У процесі проведення наукових розвідок було визначено й зіставлено тлумачення китайськими й українськими вченими таких ключових понять дослідження, як «компетентність», «полікультурність», «транскультурність», «компетентність», «компетенція», «мультикультурність» тощо. Ці напрацювання стали теоретичною основою для подальшого дослідження. Велика увага в процесі його здійснення зосереджувалася на аналізі точок зору науковців щодо визначення основного ключового поняття «полікультурна компетентність».

На основі аналізу наукової літератури, зіставлення й узагальнення поглядів на порушену проблему українських і китайських учених у дослідженні визначено: полікультурна компетентність – це інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, а також готовність зберігати й подалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства. Також зроблено

висновок про те, що полікультурна компетентність студентів університетів включає такі структурні компоненти: мотиваційно-потребнісний (розвиненість мотивів щодо оволодіння знаннями та вміннями полікультурної взаємодії, наявність потреби в їхньому постійному вдосконаленні); емоційно-ціннісний (прояв позитивного ціннісного ставлення до інших культур та їх носіїв, відчуття позитивних емоцій від спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот); когнітивно-функціональний (сформованість знань про сутність культури, культурні особливості різних народів, правила та норми міжкультурної комунікації, а також умінь, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії: інтелектуальних, організаційних, комунікативних, рефлексивних); особистісний (сформованість особистісних якостей, необхідних для реалізації полікультурного спілкування: емпатійність, толерантність, доброзичливість тощо).

У третьому розділі «Досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР» проаналізовано методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності студентів у китайських університетах, на основі результатів порівняльного аналізу окреслено перспективні напрями творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів в освітньому процесі української вищої школи.

Як встановлено, важливе місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців у китайських університетах займає вивчення студентами різних навчальних дисциплін (іноземні мови, соціологія, філософія, політологія, міжкультурна комунікація, вступ до історії західної цивілізації, антологія зарубіжної історії, сучасна світова історія, просвіта в Європі тощо).

З'ясовано, що процес формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів охоплює не тільки їхню аудиторну, але й позааудиторну діяльність. Так, для майбутніх фахівців систематично проводять лекції, зустрічі з китайськими й зарубіжними фахівцями у визначеній галузі,

диспути та «круглі столи», на яких обговорюються різні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності в студентській молоді. Китайських студентів залучають також до участі в науково-дослідній діяльності з проблематики полікультурності, зокрема у створенні міжнародних наукових проєктів. Університети КНР регулярно організують стажування студентів на базі зарубіжних університетів та інших організацій, що дає молодим людям змогу краще ознайомитися з культурними традиціями різних народів, а після повернення додому донести до відома інших представників університетів інформацію про результати свого стажування. Студенти також беруть участь у суспільно корисній діяльності, яка передбачає тісну взаємодію з представниками інших культур.

На підставі вивчення педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів визначено такі перспективні напрями творчого використання цих доробок: залучення студентів до проведення досліджень у наукових університетських центрах з різних проблем полікультурності; проходження майбутніми фахівцями стажувань у зарубіжних університетах чи інших організаціях з подальшим проведенням у КНР загальноуніверситетських заходів для презентації результатів реалізованих програм академічної мобільності; системна організація різних видів суспільно корисної діяльності студентів, участь у яких передбачає взаємодію з представниками інших культур.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшої розробки потребують питання формування полікультурної компетентності студентів університетів в інших країнах, виявлення педагогічних умов підвищення ефективності цього процесу, а також організації майбутніми фахівцями самовиховання в указаному напрямі.

Ключові слова: полікультурна компетентність, компетенція, полікультурність, університет, КНР, студент, досвід.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ

ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження

1. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 41. С. 127-134.

2. Чжан Ювень. Визначення поняття «полікультурна компетентність» у науково-педагогічній літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2017. Вип. № 4 (84). С. 171-176.

3. Чжан Ювень. Аналіз досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2018. Вип. 60. С. 158-165.

4. Чжан Ювень. Особливості формування полікультурної компетентності студентів в освітньому середовищі китайського університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. Луганськ, 2018. Вип. № 8 (322). С. 165-170.

5. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Нормативно-правова база для формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 2 (45). Ужгород, 2019. С. 196-199.

6. Чжан Ювень. Методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності у студентів китайських університетів. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2019. Вип. 4 (96). С. 287-286.

7. Zhang Youwen, Tkachova N. The outlook for the uses of experience with policultural competence practices of Chinese universities higher school students in Ukraine. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. 2019. № 8 (60). S. 73-77.

II. Наукові праці апробаційного характеру

8. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Теоретичні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. II Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 11 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 201-204.

9. Чжан Ювень. Суть та місце полікультурної компетентності особистості в сучасному суспільстві. *Фундаментальні та прикладні дослідження : сучасні науково-практичні рішення та підходи* : зб. матер. III-ї Міжнарод. наук.-практ. конф. (Баку – Ужгород – Дрогобич, 17 листопада 2017 р.). Баку – Ужгород – Дрогобич, 2017. С. 268-269.

10. Чжан Ювень. Про полікультурну освіту й виховання студентів вищої школи у США, КНР та Україні. *Українська освіта і наука в XXI столітті : погляд молоді* : матер. III Міжнар. наук-практ. конф. молодих учених (Харків, 11–12 травня 2017 р.). Харків, 2017. С. 62-65.

11. Чжан Ювень, Ляо Цайчжи. Суть, структура та зміст полікультурної компетентності студентів (за поглядами китайських та українських науковців). *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. III Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків, 2018. С. 272-275.

12. Чжан Ювень. До питання формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у КНР. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації*: матер. науково-практ. конф. (Харків, 21-22 квітня 2019 р.). Х., 2018. С. 357-358.